№ 129 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՅՈՒՆԻՍԻ

1915

ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՅՈՒՆԻՍԻ № 129

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը
և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՄԵԿ ՇԱՏ. 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են խմբագրատանը տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդագնի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար 5 րուբլի, որովհետև թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ։

Տարեկան բաժանորդավճարը լրացողները կը ստանան նաև խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆ, որը լոյս կը տեսնի աշնանը։

ԲԺԻՇԿ
Տ. ՄԱԿԱՐԵԱՆՑԸ,
մասնագէտ՝ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների, վերակեաց հիւանդների ընդունելութիւնը ՊԵՍՏՈՐՄԿՈՒՄ, Верхній бульваръ, д. Зипадовой.
ար. (օ. մ.) 405. 12—2

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մեր նախորդ յօդուածով («Մշակ» № 126) մենք խոստացանք բացատրել մեր ընթերցողներին, թէ ո՞րն էր պատերազմին միջամտելու կուսակից Վենիզելոսի ծրագիրը, որ համարվում է ժողովրդական ծրագիր։

Երբ Վենիզելոսը, հանդիպելով դիմադրութեան Թագաւորի և նրան շրջապատող պալատականների կողմից, որոնք խիստ չէզոքութեան կողմն էին, հրաժարվեց պաշտօնից, նա իր հրաժարական-տեղեկագրերի մէջ, մասնաւորված Թագաւորին, մանրամասն բացատրեց իր ծրագիրը, կամ Յունաստանի արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրը։

Նրա կարծիքով, այդ քաղաքականութեան նպատակակէտը պէտք է լինի ստեղծումն Մեծ Յունաստանի։

Արդ, ո՞րն է լինելու կամ ի՞նչ երկրներից պէտք է բաղկացած լինի Մեծն Յունաստանը։ Անշուշտ, առաջին տեղը բռնելու է Կ. Պոլիսը։ Բիւզանդական նախկին կայսրութեան մայրաքաղաքը իր ս. Սօֆիայի հրաշակերտ տաճարով, Կ. Պոլիսը, որ յունական երազների նպատակակէտն է։ Բայց ոչ. Վենիզելոսը Կ. Պոլիսը չէ մտցնում իր ծրագրի մէջ։ Իբրև խելացի և գործնական քաղաքագէտ, նա Մեծին Յունաստանի կազմից դուրս է թողնում և Կ. Պոլիսը, և Մարմարա ծովի ափունքը, և նեղուցները, և Թրակիան, որպէսզի առիթ չը տայ առարկութիւնների՝ մեծ պետութիւնների (Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի) և Բուլգարիայի կողմից։ Նա ծրագրում է Մեծն Յունաստանը բաղկացած այժմեան Յունաստանից, կցելով նրան Եգէյեան ծովի բոլոր կղզիները և Փոքր-Ասիայի ամբողջ հարաւ-արևմտեան անկիւնը։ Այդ մասերը կըրկնակի կը ստուարացնեն Յունաստանի բռնած տարածութիւնը և նշանաւոր կերպով կաւելացնեն յոյն ազգաբնակութեան քանակը, այնպէս որ՝ Յունաստանը կունենայ միապաղաղ և հոծ յունական ժողովուրդ։ Յունաստանի այդպիսի մեծացման դէմ չի լինի եռապետեան համաձայնութիւնը։

Սակայն Վենիզելոսը չէ մոռանում այն գլխաւոր առարկութիւնը, որ անում են չէզոքութեան կողմնակիցները և որ կարող համոզեցուցիչ է։ Բուլգարիան հաշիւներ ունի Յունաստանի հետ. դժուար թէ նա համաձայնի այդ ծրագրին, մինչև որ նրան որոշ զիջումներ չանվեն, որովհետև նա անկարող է հաշտվել Սալոնիկի կորստի հետ, անկարող է հաշտվել Բուխարեստի 1913 թ. դաշնագրի հետ։ Դրա առաջն առնելու համար Վենիզելոսը առաջարկում է տալ Բուլգարիային Դրամայի և Կավալայի շրջանները, որոնք կից են Բուլգարական Թրակիային. դրանով Բուլգարիան ձեռք կը բերէ յարմար նաւահանգիստ Եգէյեան ծովի վրա և գուցէ հաշտվի Սալոնիկի կորստի մտքի հետ։

Այդ ծրագրով Վենիզելոսը առաջարկում է հրաժարվել 2000 քառ. կիլօմետր տարածութիւն և 30,000 յոյն ազգաբնակութիւն ունեցող երկրից, բայց դրա փոխարէն Յունաստանը ստանում է 125,000 քառ. կիլօմետր տարածութիւն և 800,000 յոյն ազգաբնակութիւն ունեցող երկիր։ Այնուամենայնիւ, նրա ծրագիրը սաստիկ ընդդիմադրութեան հանդիպեց շատ յոյների կողմից և նա ստիպվեց հրաժարական տալ։

Մեծն Յունաստանի ծրագիրը կարող է դիմադրութեան հանդիպել և Իտալիայի կողմից, որովհետև վերջինս նոյնպէս շատ մեծ շահեր ունի Եգէյեան ծովում և Փոքր-Ասիայում և, անշուշտ, չի համաձայնի, որ Փոքր-Ասիայում ստեղծվի մի ընդարձակ ասիական Յունաստան, մանաւանդ որ դրա մէջ պէտք է մտնի, ըստ Վենիզելոսի ծրագրի, և Զմիւռնիայի շրջանը, որի վրա Իտալիան նոյնպէս որոշ յաւակնութիւններ ունի։

Այս բոլորից պարզ է, որ եթէ Վենիզելոսը նորից կոչվի իշխանութեան և նա որոշի միջամտել պատերազմին յօգուտ եռապետեան համաձայնութեան, անշուշտ նա կանխապէս պէտք է համաձայնութեան գայ այդ պետութիւնների և Բուլգարիայի հետ իր ծրագրի վերաբերմամբ, ինչպէս և ձեռք բերի Իտալիայի համաձայնութիւնը։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐ

Հին-Նախիջևան, 14 յունիսի

Ներսէս եպիսկոպոսին հեռագրում է Ուրմիայի հիւպատոս Նիկիտինը, որ փախստականներին անհրաժեշտ է օգնութիւն դրամով, մթերքներով և գիւղատնտեսական գործիքներով։

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յունիսի 13-ի ընթացքում ծովամերձ ուղղութեամբ թիւրքերը փորձեցին առաջանալ դէպի մեր ձախ զօրաթևը, բայց նրանց յարձակումները վանվեցին։

Օլթիի ուղղութեամբ, Թոռթում-Դեօլի շրջանում թիւրքերը փորձեցին յարձակվել մեր զօրաշարի վրա, բայց վանվեցին։

Հէյ-դաղ լերան մօտ թիւրքերը, օգտվելով մթութիւնից, մօտեցան մեր խրամատներին 800, իսկ յետոյ 400 քայլ, բայց հանդիպեցին շեշտակի մեր կրակին և, կրելով խոշոր կորուստներ, ետ քաշվեցին։ Հէյ-դաղի դիմացը մենք գտանք աւելի քան 1000 թիւրք դիակ։

Մանազկերտի ուղղութեամբ մեր այն զօրաբաժինը, որ ուղարկված էր Դուտախից, ընդհարում ունեցաւ քիւրդերի հետ, ցիրուցան արաւ նրանց և գերի բռնեց 15-րդ քիւրդական գնդի հրամանատարին։

Մնացած զօրաճակատում փոփոխութիւն չը կայ։

—

(Վերջին հաղորդագրութիւն)

16 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յունիսի 14-ի ընթացքում ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն է։

Օլթիի ուղղութեամբ թիւրքերը փորձեցին յարձակում գործել Խարտախից դէպի հարաւ գտնվող մեր դիրքերի վրա, հասնելով մեր խրամատներին մօտ 50 քայլ, բայց ցիրուցան արվեցին խոշոր կորուստներով։

Հէյ-դաղ լերան վրայից մեր զօրքերն աջող կրակով հանեցին թիւրքերին իրանց խրամատներից և ստիպեցին նրանց աւելի հեռու քաշվել դէպի արևմուտք։

Յունիսի 14-ին թիւրքերը մի գնդով և թնդանօթներով երկու անգամ անաջող յարձակում գործեցին Հէյ-դաղ լերան վրա և ետ քաշվեցին, կրելով մեծ կորուստներ։

Մնացած զօրաճակատում չը կայ փոփոխութիւն.

ԶՈՒՆԳՈՒԼԴԱԿԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

14 յունիսի

ՍԵՎԱՍՏՕՊՈԼ.—Սև ծովի նաւատորմի ռազմանաւերը ռմբակոծեցին Զունգուլդակը, առաջ բերին մի շարք հրդեհներ և կործանեցին նաւահանգստի շէնքերը։ Բացի դրանից, չը հասնելով մինչև Սակարի, մեր ռազմանաւերը ռմբակոծեցին գետաբերանը և ջրասուզեցին մի քանի բեռնված նաւեր, որոնք թագնվել էին նաւահանգստում։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

14 յունիսի

ԱԹԷՆՔ.—Դաշնակից նաւատորմի ծովակալը տեղեկացնում է, որ Մարմարեայ ծովում գտնվող սուզանաւերը շարունակում են արգելք լինել թիւրքական ռազմանաւերի ամեն մի շարժման։

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ «Р. Сл.»-ն հաղորդում է. «Ալեքսանդրա Լվօվնա Տօլստայան Վանից գրում է, որ տղամարդ մահմեդական ազգաբնակութիւնը հեռացել է։ Հազարաւոր հիւանդ և քայքայված կանայք և երեխաներ կարօտ են օգնութեան։ Ալէքսանդրա Լվօվնան կոչ է ուղղում օգնելու պատերազմի անմեղ զոհերին։

◆ Թիւրքաց կառավարութիւնը զինւորական ծառայութեան է կոչում պահեստի զինւորներին մինչև 55 տարեկան հասակ ունեցողներին։ Շատերը ազատվում են՝ վճարելով 23 լիր ոսկի։

◆ Բուխարէստի մէջ Թղթակիցը հաղորդում է մեզ հետևեալը.

«Մասնաւոր աղբիւրէ մը լսեցինք, թէ Էրզրումի և Սեբաստիոյ մէջ քանի աւելի հայ զինւորներ գնդակահար ըրած են ... զինւորական մարմինները։ Լսեցինք նոյնպէս, թէ թիւրքերը կամրացնեն շատ արագօրէն Սեբաստիան երեք գծով. ա) Զամլը-բէլի գիծ, բ) Ղօչհսար Իլադէկ դէպի Մուրադլու, գ) Քեմերէն մինչև Եազի կըշլա։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 յունիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Վիսլայի ձախ ափում յամառ կռիւը Օժարովի շրջանում շարունակվեց լոյս յունիսի 14-ի գիշերվայ ամբողջ ընթացքում։ Հետևանքում թշնամին ամենուրեք վանվեց իր համար խոշոր կորուստներով։ Առանձնապէս կատաղի էին նրա յարձակումները Գլինեանայի մօտ, ուր հակայարձակումների ժամանակ մենք գերեցինք 4-րդ աւստրիական դիվիզիայի բոլոր գնդերից։ Վերջնականապէս դէպի իր նախկին դիրքերը վանված թշնամին հետևեալ օրը միանգամայն պասիվ էր պահում իրան։

Դէպի Տօմաշէվ, Բէլզ և Կամէնկա թշնամու արշաւը շարունակվում է։

Դէպի Գնիլայա Լիպա ետ քաշվելուց առաջ յունիսի 13-ին Բուկաչէվիցա-Գալիչ զօրաճակատում մենք աջողութեամբ վանեցինք գերմանացիների մեծ ույժերի կատաղի յարձակումները։

Մնացած ռազմաճակատներում էական փոփոխութիւններ չը կան։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

14 յունիսի

ՀՌՕՄ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Առանձին աչքի ընկնող ռազմական գործողութիւններ վերջին օրերում Տիրոլ-Տրենտինօ շրջանում տեղի չունեցան։ Թնդանօթային կռիւը աւելի ու աւելի սաստկանում է։

Մեր ալպիական զօրքերին աջողվեց դադարեցնել Պոնալիում հիդրօ-էլէկտրական կայարանի գործողութիւնը Հարդա լճի վրա։

Կարնիում թշնամին իզուր տեղը փորձում էր նորից գրաւել Ցէլլէնկօպֆէլ գագաթը։

Մօնտէնէգրօյում, ուր պարզացան վերջին կռիւները, մենք գտանք 200 հրացան, 20000 փամփուշտ և 2 գնդացիր, որոնց ձգել էր թշնամին։

Իզօնցօյի մօտ մի քանի տեղում թշնամին գործ է ածում խեղդող գազեր պարունակող ռումբեր։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 յունիսի

ՊԱՐԻԶ.—Սենատի ֆինանսական յանձնաժողովի զեկուցագրի մէջ բացայայտված է երկրի ֆինանսական դրութիւնը պատերազմի սկզբից, օգոստոս ամսից մինչև դեկտեմբերը։ Ամենօրեայ վճարումները հասնում էին մօտ 1,340 միլիոնի ամսական։ Այժմ նրանք հաւասարվում են 1,870 միլիոնի։ Պետական գանձարան արժեթղթերը, որոնք ամեն ամիս տալիս են մի միլիարդ, ծածկում են ծախքերի 66°/₀-ը։ Բիւջէտային յօդուածներով պատերազմի սկզբից մինչև ապրիլի 17-ը վճարված է ծախքեր 2.249.500,000 ֆրանկ։ Միջին թւով բիւջէտային յօդուածները ամեն ամիս տալիս էին 30 միլիոնով աւելի։ Պետական գանձատան արժեթղթերի հետ նրանք ծածկում էին ամեն ամիս ծախքերի 82°/₀-ը։ Պակասորդ 18°/₀-ը ծածկվում էին աւանսներով։ Դեկտ. 19-ից մինչև ապրիլի 2-ը պետական գանձատունը ծախսեց ընդամենը 12,610 միլիոն։ Մինչդեռ պետական հասոյթները հասել էին 12,321 միլիոնի։ Պակասորդ գումարը առնվեց գանձարկղներից։

Ռուս-ֆրանսիական առևտրական յարաբերութիւնների մասնաժողովը ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի ռուսական տեղական իշխանութիւնները գինին չը հաւասարեցնեն ալկօհոլին։

ԱԹԷՆՔ.—Մեծ-բրիտանական դեսպանատունը հրապարակել է անգլիացի ծովակալի հետևեալ հեռագիրը. «Եգէյեան ծովում գտնվող թիւրք-գերմանական ույժերին մթերքներ մատակարարվում են յունական նաւերի օգնութեամբ։ Չէզոքութեանը հակասող այդօրինակ գործողութիւնները յոյն ժողովրդի մի մասի կողմից կունենան, անկասկած, ցաւալի ու ծանր հետևանքներ անգամ այն վաճառականների ու նաւատէրերի համար, որոնք մնում են չէզոք»։

Դաշնակիցները իտալական մի շոգենաւի վրա ձերբակալել են մի գերմանուհի լրտեսուհու, որ ծղել է գթութեան քրոջ զգեստով։

ՀՌՕՄ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է. «Մեր զօրքերի մէջ դիտաւորեալ կերպով տեղեկութիւններ են տարածում այն մասին, թէ իբր Կալաբրիայում տեղի է ունեցել երկրաշարժ, որից եղել են մեծ վնասներ։ Այդ տեղեկութիւնը անպայման սխալ է և հանդիսանում է թշնամու անարժան յերիւրանք»։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԵՆ.—Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը հեռագիրներ ստացաւ այն մասին, որ Բուլգարիա ուղարկված հրացանները արդէն փոխադրված են Գերմանիայի հարաւային սահմանով։ Մինիստրութեան մէջ կարծում են, որ ներկայումս արդէն հրացանները ստացվել են իր տեղում։

ՊԱՐԻԶ.—Հաւասի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ դաշնակից պետութիւնների օտարազգի հպատակները, որոնք ըստ հասակի կանչվում են ծառայութեան, հրաւիրվում են ներկայումս ստորկանատներ պարզելու համար նրանց վերաբերմունքը դէպի զինւորական ծառայութիւնը։ Այդ օտարազգին նախազգուշացված են, որ եթէ նրանք այսուհետև ևս խուսափեն իրանց զինւորական ծառայութեան պարտականութիւնները կատարելուց, նրանց կառաջարկվի հեռանալ Պարիզի շրջանից, ուր նրանց ներկայութիւնը առաջ է բերում կշտամբանք։ Նրանց կառաջարկվի կամ մեկնել արտասահման, կամ տեղափոխվել Ֆրանսիայի որևէ տեղ՝ գործող բանակից և Պարիզի ամրացված շրջանից դուրս։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Վարբէրգից հաղորդում են, որ շվեդական ընդհանուր խաղաղութեան կօնգրէսը հեռագրեց մինիստր-նախագահին, հաւատ արտայայտելով, որ կառավարութիւնը այսուհետև ևս կը հետևէ չէզոքութեան, չը նայած շվէդ տարրերի փորձերին՝ երերել Շվէցիայի համար նպաստաւոր քաղաքականութեան ուղղութիւնը։ Կօնգրէսին մասնակցում էին 200 կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պետական Խորհրդի անդամ գեներալ-ադիւտանտ Սուխոմլինովը արձակվում է, համաձայն խնդրագրի, զինւորական մինիստրի պաշտօնից, մնալով Պետական Խորհրդի անդամ և գեներալ-ադիւտանտի կոչման մէջ։

Պետական Խորհրդի անդամ գեներալ Պոլիվանովին ամենաողորմածաբար հրամայվեց լինել զինւորական մինիստրութեան կառավարիչ, մնալով Պետ. Խորհրդի անդամ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ «У. Р.» հաղորդում է, որ Ռումինիան շարունակում է պատրաստվել պատերազմի և բերել է տուել 20 աէրօպլան և շատ ռազմամթերք։

◆ Գերմանիան, պատրաստվելով ձմերային արշաւանքի, պահանջել է Ունգարիայից յարգօնիս գրաւել բերքը և ստիպողաբար հայթայթել Աւստրիային և Գերմանիային։

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Պետրօգրադից. «Լուրերի համաձայն, մինիստրների խորհրդի նախագահ նշանակվելու է Կրիվօշէինը։ Նրա տեղ նշանակվելու է Պետական Խորհրդի անդամ իշխ. Վասիլչիկօվ։ Առևտրի մինիստր նշանակվում է Նիկօլայ Գուչկօվը կամ Բարկը, ֆինանսների մինիստր՝

Ալեքսէենկօն կամ ֆինանսների մինիստրի նախկին օգնական Պօկրօվսկին. սինօդի օբեր-պրօկուրոր նշանակվում է Սամարինը կամ Մօսկվայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Տիխօմիրօվը. արդարադատութեան մինիստր՝ Մանուխինը, իսկ զինուորական՝ Պօլիվանօվը»։

◆ Բաղումից տեղեկացնում են «Բ. Сп.»-ին, որ «Տաուբէն» վերսկսել է իր թռիչքները և ռումբեր նետել։

◆ Մօսկվայի դէպքերի խսկական պատճառները քննելու համար նշանակված է յատուկ մասնաժողով սենատոր Կրաշէնինիկօվի նախագահութեամբ։

◆ Գերմանիայում եռանդուն միջոցներ են ձեռք առնվում խօլերայի և ծաղկի տարածման դէմ։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

(Սեփ. թղթակցից)

Բուքրէշ, 17 մայիս

Համեւրոպական պատերազմը շատ դանդաղօրէն կը յառաջանայ։ Ռազմադաշտի ...ութիւնները երերապանութեան՝ փոխուած են, բարեշրջուած ու կատարելագործուած։ Նախադարեան պատերազմիկներու միամիտ յանդգնութիւնը չէ որ կառաջնորդէ թշնամիի բանակները, այլ գծուած, չափուած ու մեթոդիկ այն ուղղութիւնը, որուն մէկ աննշան ձախողանքը՝ յաճախ հսկայ բանակներու եթէ ոչ տևական, գոնէ ժամանակաւոր պարտութիւնը կը փութացնէ։

Շաբաթ մը առաջ, լօնդօնեան դիւանագէտներու փառքը կազմող վարչապետ Ասկվիթը, Ամերիկայի թղթակցի մը հետ իր խօսակցութեան միջոցին, ըսաւ. «Գերմանիա կը հաւատայ, թէ պատերազմի ճակատագիրը զինուորական ուժը պիտի վճռէ։ Ես զինուորական ուժի գերակշռութիւնը ուրացող թէև չեմ, բայց կը հաւատամ թէ դիւանագիտական ուժը ամենավստահելին է, և միայն այդ գծով կը յաւակնիմ ըսել, թէ փութացուցած պիտի ըլլանք խաղաղութիւնը»։ Հազիւ թէ այս նախադասութիւնը Ասկվիթի շրթունքէն դուրս թռած և մամուլին յանձնուած, անդին Իտալիան եկաւ միանալ երրեակ համաձայնութեան՝ հաստատելու համար Ասկվիթի այն խօսքը, թէ դիւանագիտական ուժը, դիւանագիտական հասուն գործունէութիւնը կրնայ փութացնել խաղաղութիւնը։ Արդարև եթէ Անգլօ-ֆրանսական ու ռուսական դիւանագիտական յարատև ու չափաւորուած գործունէութիւնը չկրնար Իտալիան իրենց դաշնակից դարձնել, չէ՞ որ այս պատերազմը, որ ձմեռուան ձիւնին մէջէն՝ բոցերը ամառուան մը թևերուն պիտի հասնէր, չէ՞ որ մինչ այդ մանր ազգութիւնները պիտի փճանային, և մանաւանդ այն ազգութիւնները՝ որոնք այսօրէն իսկ ո՛չ հաց ունին ուտելու և ոչ հանդերձ՝ հագնելու, և ոչ յոյսի նշոյլ մը՝ կարենալ ապրելու։

Անգլիացի ժողովուրդը պատերազմի երկարատև ըլլալէն չէ որ կը սարսափի. ո՛չ։ Անգլիան և իր դաշնակիցները կրնան դիմադրել տարիներ և շատ ու շատ անակնկալներու, բայց այժմ կը ձգտին միահամուռ փութացնել խաղաղութիւնը, փութացնել ...րօնական պետութիւններու պարտութիւնը, համոզուած ըլլալով որ դիւնները ...րաւոր են, մարդկութեան տառապանքի բաժակը լեցուած է, և յետոյ՝ այն փոքրիկ ազգութիւնները, որոնց ազատագրութեան համար զէնք բարձրացուցին Գերմանիոյ և իր ապաբաղդ դաշնակիցներուն դէմ, պիտի փճանան անօթութեան, դժբաղդութեան ու տառապանքի օղակներուն մէջ յուսահատօրէն։

Եւ ահա ազնիւ Իտալիան ոչ թէ միացաւ, որպէսզի իր ազգային շահերը պաշտպանէ, ոչ թէ իր նիւթական ու տնտեսական շահագործման շուկաները ընդլայնէ, այլ եկաւ միացաւ, որպէսզի փրկէ իր բարոյական վարկը, փրկէ իր ազգային պատիւը, փրկէ մանր ու ճնշուած ազգերը քաղցի ու մահաճաբակի ճիրաններէն։

Իտալիոյ՝ երրեակ համաձայնութեան միանալը նոր բարդութիւններու շրջանակ ստեղծեց Բալկաններու մէջ։

Իր վենիզելօսեան իմաստալից պատուէրներէն, դիւանագիտական վարդապետութիւններէն զրկուած Յունաստանը՝ փրկութեան, երրեակ համաձայնութեան համակրանքը շահելու միջոց մը կը փնտռէ, իսկ, ընդհակառակը, ոչ թէ երրեակ համաձայնութիւնն է, որ այժմ կուզէ յունական երազները ջլատել ու կորովազրկել Յունաստանը, այլ և Իտալիան իր բոլոր ուժով կը պնդէ, որ Յունաստանը անշարժ մնայ, քանի որ ինք այլես եկաւ իր համագործակցութեան արդար բաժինը բերել՝ երրեակ համաձայնութեան։

Ես կը խորհիմ, թէ եթէ ոչ մշտապէս, գոնէ ժամանակի մը համար յունական շահերը կորսուած պէտք է համարել, քանի յոյն ժողովուրդը չգիտցաւ յաղթանակի ճամբաներէն յառաջանալ անսայթաք։ Մարգարէանալու հարկ չկայ. մօտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ իրականութիւնը։ Եւ եթէ յունական շահերը իսկապէս մնասուած չըլլային Իտալիոյ՝ երրեակ համաձայնութեան միանալէն, ինչո՞ւ աթէնական մամուլը բողոքի հսկայ ցոյցերով, գոռում գոչումներով հրապարակ պիտի գար։ Յունաստան իր եղբայրներէն շատ բան կորսնցուց. այս անժխտելի է, անվիճելի։

Բայց բնական չէ՞ հարցնել, թէ ի՞նչ ջուրի վրայ են Բուլգարիան և Ռումանիան, որոնք Բալկաններու մէջ աւելի մեծ հեղինակութիւն ունին, և որոնց միջև ստեղծուեցաւ 1913-ին Ալպան ու Լօրէնան, սկիզբն ամենայն չարեաց։

Շատեր կը խորհէին, թէ Իտալիոյ հետ միաժամանակ ռազմադաշտ պիտի իջնէին Ռումանիա և Բուլգարիա. այս տեսակէտը պատանքուեցաւ։ Իտալիան ալ իր բաղդը կապեց թնդանօթի շղթաներուն, բայց բալկանեան նախկին չէզոքները կը մնան տակաւին չէզոք և մասամբ ալ շուարած։ Այս չէզոքները անկարելի է որ կարենան պահել իրենց չէզոքութիւնը. ուշ կամ կանուխ պիտի նետուին կրկէս։ Զինուորական հսկայ պատրաստութիւններ տեսնուած են ու կը տեսնուին։ Բուլգարական և ռումանական բանակները պատրաստ են ռազմի չեփորը հնչեցնելու։

Բայց ի՞նչ կարժէ բանակներու պատրաստութիւնը, երբ դիւանագիտութեան բանագնացները տակաւին չեն կրցած իրենց ազգային շահերուն լիակատար ապահովութեան աւետիսը բերել։

Բուլգարիոյ և Թիւրքիոյ միջև փոխ-յարաբերութիւնները ցրտացած են։ Բուլգարական ծայրայեղ գերմանասէրներն անգամ սկսած են ի նպաստ քառեակ համաձայնութեան արտայայտուիլ։ Ռումէն և բուլգարական մամուլները շատ բարեկամականօրէն յառաջ կը տանին իրենց կարծիքի փոխանակութիւնները։ Ռուսիոյ հանդէպ համակրանքի շրջանակները Սոֆիայի մէջ աւելի կընդլայնուին։

Ռումանիոյ և Ռուսիոյ միջև սահմանագծի մը անհամաձայնութիւնը կայ, ինչպէս կըսեն տեղական թերթերը։ Եղան թերթեր ալ, որոնք ըսին, թէ Ռուսիա կը սպառնայ Ռումանիոյ ընդվզումէ՝ «եթէ մեզի հետ էիր, ինչու մինչև հիմա չեկար հրապարակ, երբ ես Կարպատներէն կանցնէի, կը մօտենայի Բուդապեշտի, ու գերմանօ-աւստրիական բանակներու յառաջխաղացման պատճառով՝ ետ քաշուելու ստիպուած չէիր»։ Ռուսիոյ և Ռումանիոյ միջև անհամաձայնութիւն մը կայ թէ ոչ, չեմ գիտեր, միայն կը հաւատամ՝ եթէ նոյն իսկ եղած ալ ըլլայ, ոչ Ռուսիա կը ձգտի ջլատել Ռումանիոյ ազգային շահերը և ոչ ալ Ռումանիա իր պահանջներուն մէջ չափազանց ըլլալով՝ կը ձգէ որ իր հարազատ եղբայրները Կարպատէն անդին՝ իրենց չեզած անիրաւ դատի մը համար մեռնին հարիւրներով ու հազարներով Գալիցիոյ հեռաւորութիւններուն վրայ։

Ապահովաբար ոչ Ռումանիան և ոչ ալ Բուլգարիան այլես կրնան Գերմանիոյ գործակիցներ դառնալ, բայց առնցմէ որն որ աւելի ճարպիկ գտնուելով շուտ իջնէ ռազմադաշտ, աւելի պիտի շահի։ Հաւաստի աղբիւրէ կիմանամ, թէ Բուլգարիա որոշած է Ռումանիայէն առաջ բերել իր համագործակցութիւնը քառեակ համաձայնութեան։ Ռումանիան Բուլգարիոյ այդ քայլին պիտի սպասէ. կը տարակուսիմ։ Բայց եթէ երկուքը միևնոյն օրը և միևնոյն պահանջներով հրապարակ գան, այն ատեն հարցը ուրիշ փուլի մէջ կը մտնէ, ինչ որ խաղաղութիւնը փութացնելու տեսակէտէն աւելի նպաստաւոր կը հանդիսանայ։

Տեղւոյս գերմանասէրները այս օրերս ուրիշ նախերգանք ստեղծեցին։ Իբր թէ Յունաստան, Բուլգարիա և Ռումանիա միանալով՝ Գերմանիոյ պիտի գործակցին. այս ֆօրմուլան գերմանական է և կեղծ. ոչ ոք չի կրնար հաւատք ընծայել։

Ամէն պարագայի տակ՝ առ առաւելն մինչև 10 օր, ամէն բան կատարած իրողութիւն ըլլալու նախանշանը կը կրէ իր վրան, այլես հարկ չի մնար մարգարէական երկունքներ քաշելու։ Լեոն Շահազիզեան

Ց. Գ.—Ռուս սանիտարական պատգամաւորութիւն մը մօտ 60 դեղագործներէ ու 20 բժիշկներէ կազմուած՝ տեղս ժամանեց Նիշ մեկնելու համար։ Անոնց մէջ կային 5 հայեր։ Կար և Բեռլինի բժշկական համալսարանէն շրջանաւարտ բագուցի բժիշկ Մարգարեանը։ Ռումէններու հիւրասիրութենէն շատ գոհ մնացած էին։ Նոյն

Մենք յոյս ունենք, որ լուսաւորութեան նոր մինիստր կոմս Պ. Ն. Իգնատիևը բարեացակամ կը գտնվի և՝ դէպի հայ թեմականաւարտները, եթէ միայն Էջմիածինը փութանակի ներկայացնէ մեր թեմականների և ճեմարանի դասընթացքի ծրագիրը և պատշաճ միջնորդութիւն այդ առիթով։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԹԵՄԻ ԾԽ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ինչպէս արդէն քանիցս գրել ենք, Ղարաբաղի թեմի ծխ. դպրոցները գտնվում են խիստ աննախանձելի վիճակի մէջ և միանգամայն անտէրութեան են մատնված՝ թէ տնտեսական և թէ կրթական կողմից։ Տնտեսական կողմից անապահով և երերուն դրութեան մէջ են գտնվում դպրոցները այն պատճառով, որ գիւղական ժողովուրդը չէ գիտակցում առհասարակ ուսման անհրաժեշտութիւնն և չէ հասկանում մասնաւորապէս մայրենի լեզուի ուսուցման կարևորութիւնն ու նրա նշանակութիւնը. կրթականի կողմից էլ անկանոն վիճակի մէջ են գտնվում դպրոցները նրա համար, որ չունենք իրանց պաշտօնին նուիրված պարտաճանաչ և իրանց կոչման բարձրութեան վրա կանգնած մանկավարժներ և, որ գլխաւորն է, դպրոցական կանոնաւոր դիսցիպլինա և հսկողութիւն։

Ամենամեծ ցաւն անշուշտ այն է, որ մեր գիւղական ժողովուրդը, առարկելով թէ՝ «չքաւոր եմ, փող չունիմ», իր միջոցներով չէ ուզում դպրոցները պահել և վերջիններիս գոյութիւնը պահելու յոյսը մնում է դրված պատահական նուիրատուութիւնների վրա, որոյսի հանգամանքը խոշոր դժբաղդութիւն պէտք է համարել մեր դպրոցների համար։ Չենք ժխտում մեր գիւղացիութեան չքաւոր լինելը, որ նրա տնտեսական դրութիւնը հեռու է մխիթարական լինելուց, բայց և այնպէս չենք կարող չասել և այն, որ, այնուամենայնիւ, մեր գիւղացիութիւնը կարող է իր իսկ միջոցներով պահել և յարատևութիւն տալ դպրոցներին, եթէ միայն ցանկանայ։ Եւ իսկապէս, վերցնենք մի գիւղական համայնք, որ բաղկացած է միջին հաշւով 70—80 տնից և տեսնենք ի՛նչ դժուարութիւն է ներկայանում նրա համար 400—500 րուբլի բիւջէ ունեցող մի դպրոց պահելը։

Աւխ չէ՞ որ գիւղական ժողովուրդը եթէ կրճատի իր մի շարք աւելորդ և անտեղի ծախքերը, որ այնքան շատ են, կարող է առանց կողմնակի օգնութեան էլ ապահովացնել դպրոցը։

Եւ մեզ թւում է, թէ գիւղական ժողովրդին այս վերջին ուսումնական 9 տարիների ընթացքում այդ ուղղութեամբ շատ բան կարելի էր հասկացնել, եթէ միայն ունենայինք՝ գիւղացու հոգեբանութիւնը ճանաչող, նրա խառակտերիստական լաւ ուսումնասիրած և իր պաշտօնին ձեռնհաս ուսուցչական կորպորացիա։

Դժբաղդաբար մեր ուսուցիչները մեծ մասամբ եղել են իրանց պաշտօնի մէջ անձեռնհաս, անպատրաստ և կեանքի փորձառութիւնից զուրկ երիտասարդներ, որոնք չեն կարողացել մայրենի լեզուի ուսուցման գաղափարը գէթ այն չափով ժողովրդականացնել, որ ժողովուրդը ինքնաբերաբար ընդ առաջ գնայ դպրոցը նիւթականապէս ապահովելու գործին։ «Ինչ կը ցանես՝ այն էլ կը հնձես» ժողովրդական պարզ առածը պէտք է յիշեցնել մեր այն ուսուցիչներին, որոնք ընդունակ չեն գործնականապէս որևէ օգուտ տալ դպրոցին, որոնք ...

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒՄԻՆԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

14 յունիսի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.— Պահպանողական կուսակցութեան պարագլուխ Լագովարիի և պահպանողական-դեմօկրատիական կուսակցութեան պարագլուխ Տակիօնէսկուի նախօրօք փոխադարձ համաձայնութիւնից յետոյ ընդունվեց և մամուլին հաղորդվեց հետևեալ բանաձևը.

«Մենք՝ պահպանողական և պահպանողական-դեմօկրատիական կուսակցութիւնների անդամներս, ուշադրութեան առնելով որ ներկայումս բոլոր կուսակցական տարաձայնութիւնների վրա կանգնած է ռումին ազգային իդէալների իրականացման հարցը և նկատի առնելով երկու կուսակցութիւնների համաձայնութիւնը Ռումինիայի դրութեան ու պարտականութիւնների առիթով՝ ներկայ հանգամանքների ժամանակ, այսինքն քառեակ համաձայնութեան կողմը կանգնելու վերաբերութեամբ՝ մեր ազգային ձգտումները իրագործելու համար, ներկայումս յայտնում ենք, որ մենք համաձայն ենք աշխատել միասին Ռումինիայի արտաքին քաղաքականութեան բոլոր հարցերի նկատմամբ և խնդրում ենք մեր պարագլուխներին ուղղել իրանց բոլոր ջանքերը այդ նպատակին հասնելու և այն քաղաքական սիստեմի իրականացման համար, որ նրանք մշակել են և որին մենք հաւանութիւն ենք տալիս»։

Ազգայնական մամուլը ընդունել է կառավարութեանը թշնամի տոն։ Նրա գլխաւոր օրգանները և առայժմ «Ադէվէրուլը» յայտնում են, որ առաջին մինիստրը դիտաւորեալ կերպով խափում է օպպօզիցիային։ Այդ լրագիրների ասելով, առաջին մինիստրը խոստացաւ նացիօնալիստների պարագլուխներին, թէ Ռումինիան հանդէս կը գայ դեռ փետրվարին։ Սակայն յետոյ Բրատիանօն նոր առիթներ էր գտնում չէզոքութիւնը պահպանելու համար։ Քաղաքական շրջաններում խօսում են, որ ռուս զօրքերի՝ Լվովի մօտից ետ քաշվելու տեղեկութիւնը ստիպեց նացիօնալիստներին հեռու աշխատանքի նոր պլան կազմելու, ընաւ չը փոխելով իրանց վճիռը—ստիպելու կառավարութեանը հանդէս գալ քառեակ համաձայնութեան օգտին ազգային իդէալների իրականացման համար։

Տրանսիլվանիայի և Բուկովինայի բազմաթիւ փախստականները պատգամաւորութիւններ են ուղարկում շարունակ կառավարութեան մօտ, աղերսելով արագացնել Ռումինիայի հանդէս գալը, որպէսզի իրանց հայրենակից ռումիններն ազատվեն աւստրիացիների և ունգարների գազանութիւններից։

Պահպանողականների նախկին մինիստր Իվան Լագովարին այսօր առաւօտ յանկարծամահ եղաւ սրտի կաթուածից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱԿ

Բօրիսօգլէբսկի նուիրատուների

(Յօգուտ հայ փախստականների)

(Տես «Մշակ» № 108)

Եղբ. Գիլանեաններ 35 ր., Գ. Բաղդասարեան 10 ր., Թաթմանեան 5 ր., Գ. Գիլանեան, Ե. Թաթմանեան, Ե. Զամանեան և Ս. Սահակեան 3-ական ր., մի անծանօթ 2 ր., Մ. Հապօղեան 1 ր.։ Գումարը 65 ր.։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մենք ստացանք Պետրօգրադից մեր աշխատակից Գ. Լևոնեանից հետևեալ հեռագիրը.

«Լուսաւորութեան մինիստրը թոյլատրել է սեմինարիստներին առանց քննութեան ընդունել համալսարաններ։ Շուտով կը հրատարակվի շրջաբերական։ Թող Էջմիածինը չը դանդաղի միջնորդելու, որ հայոց սեմինարիստներն էլ ընդունվեն համալսարանները»։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆԸ *)

(Քահանայի յուշատետրից)

...մ առաջ ձգվում է լայն, ընդարձակ գերեզմանոցը։

Այդ՝ մահվան զօրաց թագաւորութի՛ւնը։ ...լոխքների հզօր իշխանութի՛ւնը...։ Այդ՝ ...աւականների և անվերջ սաւերների ...քնարանը...։

...իրիմնե՛ր... յուշարձաննե՛ր... մեծ ու ...ր խաչե՛ր... խաչե՛ր... անվերջ, անհաշ... Կարծես դրանք, որպէս աննշանցած ...ներ, մերկ, գլխաբաց, ճակատները վեր ...զած, կանգնած են որպէս մահվան լուռ, ...սօս վկաներ...։

...չքեր ունեն, չեն թարթում։ Բերան ունեն, չեն խօսում։ Լեզու ունեն, չեն կանչում։ Սիրտ ունեն, չի պայթում։ Լուռ են, ... Քար լռութի՛ւն։ Ապառաժ կամաւորութի՛ւն։ Մեծ համրը իր տխրական սև ...վան ծանր կնիքը դրոշմել է ամեն տեղ, ...ին, և դատապարտել է նրանց յաւիտենական լռակեցութեան, անշարժութեան։

...նչում ես, տրաքում ես. ձայն, ծպտուն ...այ։ Կատաղում ես։ Անզօրութիւնից ...ում ես։ Որպէս կատաղի գազան մռնչում, ...կոտում ես սառ հողաթմբերը, պատառ... ես երկրի ցաւոտ կուրծքը. չէ, պատասխան չը կայ։ Ամենքն են լռել։ Ամենքն ...դատապարտվել քարացման։ Ամենքն են, կարծես, խօսք կապել մի յաւիտենական անտարբեր լռութիւն պահպանելու։

Այն հարուստ, փարթամ կեանքը, աշխարհի այն լայն, ծովածաւալ ննջող ու սէրը, աշխարհականների աշխարհակուլ ախորժակը, հզօրների եսական, ինքնահաւան յաւակնութիւնները, կոյրերի յաղթական կանչերը, մարտիրօսների հերոսական ճիգերը, թըշուառների, տանջվողների տրտունջն ու անզօր բողոքները, բոլորը, այդ բոլորը, որպէս մի հսկայական հրահալեկք, այստեղ՝ գերեզմանոց են հասել, եկել սղոթելի նեղ փոսիկների մէջ նեղվելու, սղմվելու, սառչելու, յաւիտենապէս քարանալու...։ Մշտընջենական ձմե՛ռ։ Բևեռային երկիրների յաւիտենական մառյլ, սառնամանիք գիշերնե՛ր։ Յաւիտենական նի՛նջ...։

«Հող էիր, հող դարձիր» աստուածային դառն անէծքը այստեղ է իր իսկական իրագործումն ստացել...։

Հասկանո՞ւմ ես։ Այդ՝ կեանքն է մարել։ Կեանքի առատաբուխ հզօր շատրուանը։ Այստեղ ամեն ինչ՝ քար, կիր, փայտ, երկաթ՝ մի բան են միայն յիշեցնում։ Այստեղ մահվան սև թռչունն է սաւառնում և իր դժոխային, հուժկու թևերով անշնչացումն, անէութիւն է սերմանում։

Եւ զարհուրելի է այդ քարացումը։ Կեանքի այդ մեծ համբարանը։ Անվերջ լռակեցութեան վարժվելու այդ դժոխային վարժարանը։

Եւ ի՛նչ խորհուրդ է այդ։ Ի՞նչ զօրաւոր գաղտնիք։ Ի՞նչ սրբազան ուխտ, որ ամենքն են լռում։ Ամենքն են գաղտնապահ։ Լեզուներ կարկամում, շրթունքներ սառչում։ Ո՞ւր էք, հազարաւոր ուխտադրուժներ, տիրանենգ մատնիչներ, մտքի ու գաղափարի դաւաճանո՜ղներ, ինչո՞ւ ձեր սիրած, փափաքած արհեստը չէք գործադրում։ Ինչո՞ւ չեն լավում ձեր օձի թունաւոր շշուկներն ու սղորմելի ականջ-փսփսուկները։ Ինչո՞ւ այդ գաղտնիքը այլոց չէք հաղորդում։ Ինչո՞ւմն է կայանում այդ «Խորհուրդ խորին»-ը։

Եւ այդ գերագոյն խորհուրդը՝ կեանքի խորհուրդն է։

Անիմանալի՛։ Անհասանելի՛։ Անքննելի՛։ Խորախորհուրդ գաղտնիքներից՝ ամենամեծը։ Ամենախորագոյնը։ Անթափանցելի՛ն...։

Երազներից՝ ամենաանվերծանելի՛ն։ Անգուշակելի՛ն։ Անմեկնելին, որի առաջ իրանց անզօրութեամբ խոնարհվում են մաքրակենցաղ «երազահան» Յովսէփ Գեղեցիկը, առիւծների կատաղութիւնը զսպող երազահան պատանին Դանիէլ և դու, համբերութիւնից գաղտնիքներ յափշտակող մեծ փիլիսոփաներ, օդեղէն ովկեանի անեզրութիւնը խարանող անահ օդաչուներ, և դու, «ունայնութիւնների ունայնութիւնը» սաղմոսող ով մեծ մարգարէ Դաւիթ։

Եւ ա՛խ, այդ լուռ յուշարձանները... վա՛խ այդ անթիւ, անանց խաչե՛րը... խաչե՛րը... և այդպէս շարա՛ն... շարա՛ն... անվե՛րջ...։

Կարծես, որպէս հեռաւոր դարերի մոլար ճամբորդներ, որպէս ազիզ վաթանից պոկված, վռնդված, հալածական գաղթականներ, աշխարհի հոգսը ուսերներին, մխացող վիշտը կրծքներին՝ դրանք եկել են այս վերան, անբնակ սև հողերը՝ հանգիստ ճաշակելու, դադար առնելու և այստեղ այսպէս սառել, քարացել են։ Եւ այդ սևաչու գաղթօղները շարա՛ն, շարա՛ն դեռ մինչև օրս անդուլ, անդադար գալիս են, հա՛... գալիս, անէութեան փոսերը լցնելու, քարանալու։

Այո, դրանք կեանքի ընդ միշտ արտավիժած, դուրս վանդած գաղթականներն են։

Դրանք անողոք ժամանակի անդառնալի մեծ գաղթն են կատարում՝ այս աշխարհից հոգիների աշխարհը։ Իրականից՝ երազականը։ Էութիւնից՝ անէութիւն։ Անցանելիից՝ անանցը։

— Հայր Անտօն, լա՛ստդ։ Լաստդ բեր։ Ճանապարհորդներ են գնում...։

Այդ՝ մեր սիրելիներն են գնում, մեր ազիզ կտորները, մեր աչքի լոյս հարազատները։ Նրանք գնում են խորասուզվելու, անէութեան գուբը ընկղմվելու, սև հողերում թաղվելու... ոչնչանալու։ Մեծ քունը ննջելու։

Եւ ի՛նչ թափով են գնում։ Ի՛նչ արագութեամբ։ Իրար հրհրելով, որտեղից էլ վերադարձ չը կայ։ Գերեզմանների հողաթմբերը փակում են նրանց վերջին ուղին և անխիղճ թիերը հողով ծածկում են նրանց գեղանի, հրեշտակային դէմքերը, սիրասուն հասակները, վերջին փայլը, վերջին տեսքը և վերջ։ Ամեն ինչ անցաւ։ Ամեն ինչ չքացաւ...։ Եւ որքան արտասուք-կաթիլների հեղե՛ղ, ծո՛վ...։

Եւ այդ բոլորը հանդուրժում է, տանում է մայր հողը։ Ո՞նց չես պայթում դու, անթիւ դարերի գերագոյն դիակ, երբ այդքան ճանապարհորդներ ես կլանում քո անյագ որովայնը։ Ո՞նց չես խեղդվում այդ աղի արցունքների տարափներից։ Ո՞նց չես այրվում, տոչորվում այդ անշէջ, այրող անվերջ կաթիլի հեղեղներից և ծո՞նց չես ճզմվում, փլչում այդ անթիւ շիրիմների ծանրութիւնից։

Ցիշում ե՛մ...։ Այդ անկշտում, վիշապափորին ես էլ մի անգամ իմ սուրբը վճարեցի։ Նրան յանձնեցի իմ անդրանիկ սիրոյ ջերմ պտուղը, մեր՝ ամուսիններիս անհոգս օրերի, երանաւէտ ժամերի արդիւնքը, մեր գողտրիկ զաւակը՝ Սուրէնը։ Նրա հետ հողը դրի իմ կարմիր երազները։ Իմ երեսուն և հինգ գարունների վերապրումները, հոգուս թափը, բոցավառ եռանդիս կրակը, գաղափարներիս պսակը, ամուսիններիս քաղցր մտմտուքները, վառ, գեղուն յոյսերը, տենչերը։ Եւ որ առաւելն է՝ մեր զոյգի ոսկի գարունը այստեղ խորեցի՛նք։ Թաղեցի՛նք... Լացի՛նք... Եւ որպէս օրը, անտէր գերեզման՝ համբացա՛նք, լռեցի՛նք...։

Ո՞ւմ բողոքել...։ Անտեղի բողոք։ Անզօր պայքար...։

Այդպէս՝ նոր հողին յանձնեցինք ընկերոջս կենակցին։

Դեռ երէկ էր, որ նրանք ամուսնացան։ Երիտասարդ, ուրախ, երջանիկ զո՛յգ։ Մինչև անգամ նրանց նշանախօսութիւնը, յիշում եմ, ես այսպիսի ջերմ խօսքերով օրհնեցի. «Որիո՛րդ, ձեր փեսայացուն ծաղիկների փունջ է բերել ձեզ նուէր։ Մաքրութեան, անմեղութեան նշա՛ն։ Մենք էլ մեր ընկերն ենք ձեզ նուէր բերում։ Նա ծաղիկ է։ Նա մեր փնջիցն է։ Նրան մեզնից անջատում ենք, ձեզ ենք նուէր բերում։ Նրան լաւ խնամէք, պահպանէք, մխիթարէք։ Նայեցէք, որ նա չը սխրի, մեր շրջանից դուրս՝ իրան եթիմ չը զգայ։ Ձեր կուսական, անդրանիկ սիրոյ անոյշ հեղուկով միշտ ջրեցէք։ Թարմ, զուարթ պահեցէք այդ ծաղիկը. նա այժմ ձեր բաղդակից, անբաժան ընկերն է։ Եւ համոզված եղէք, որ ազնիւ, բարի, անկաշառ, սիրավառ ընկերակցութեան մէջ է կեանքի էն խորհուրդը, քաղցրութիւնն ու վսեմութիւնը։ Սէր եղէք։ Ընկեր եղէք»։

Բայց նա չը լսեց օրհնողների օրհնանքը, ծնողների բերկրանքը, մտերիմների վառ ցանկութիւնները, կարօտ ամուսնու տղիտ...

*) Ներկայ գրութիւնը, որ մեր հանգուցեալ աշխատակիցն ուղարկել է վերջերս, խմբագրութիւնս նպատակայարմար համարեց իբր՝ հանգուցեալ հեղինակի մահուան 40-օրեակի առիթով լոյս ընծայել։ Խմբ.

իրանց պաշտօնում կատարել «փալաս» են, բայց իրանց համարում են «հայ դպրոցի համար նահատակվողներ»։

Ժողովրդի՝ դէպի դպրոցը ունեցած վերաբերմունքի և ուսուցիչների ու ժողովրդի փոխ-յարաբերութիւնների մասին մեր այս ունեցած կարծիքը հաստատութիւն գտաւ նաև Ղարաբաղի թեմի առաջնորդ Զաւէն վարդապետի կողմից, որին տողերս գրողը առիթ էր ունեցել այցելելու։

II

Ինչպէս յայտնի է, թեմիս դպրոցների տէրն ու տնօրէնը օրինական տեսակէտից Զաւէն վարդապետն է ներկայանում, յանձին որի և պէտք է օրինաւոր և հաստատուն հիմքերի վրա դրվեն մեր դպրոցները։

Ինչպէս յայտնեց հ. Զաւէնը, թեմիս դպրոցները կառավարելու համար յատուկ ուսումն. յանձնաժողով պէտք է ընտրվի. այդ յանձնաժողովը նախ պէտք է դպրոցական մի այնպիսի ծրագիր կազմէ, որ ծխական դպրոցներն աւարտած աշակերտները ազատ մուտք ունենան թեմական դպրոցը, կամ՝ աւելի պարզ՝ ծխական դպրոցները պէտք է աշակերտներ մատակարարեն թեմականի համար. երկրորդը՝ պէտք է հրաւիրէ երեք շրջանային տեսուչներ, որոնք պէտք է լինեն առ նուազն ճեմարանական կրթութեամբ և մանկավարժական փորձառութիւն ունեցող. սրանցից պէտք է ամեն մէկը իր որոշ բաժինը ունենայ, որանց պարտականութիւնն է լինելու մշտապէս շրջել դպրոցները և ղեկավարել յանձնաժողովի տուած հրահանգներով՝ դպրոցների թէ՛ տնտեսականի և թէ՛ կրթականի վերաբերեալ։ Բացի դրանից՝ յանձնաժողովն ունենալու է իր խորհրդակցութիւնները գիւղերից հրաւիրված բանիմաց ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ՝ դպրոցները անտեսապէս ապահովելու հարցի վերաբերմամբ և ուսումը պարտադիր դարձնելու խնդրի նկատմամբ։ Ուսուցիչները պէտք է հրաւիրվեն ուսումնական յանձնաժողովի կողմից, իսկ հաստատողը լինելու է թեմի առաջնորդը։

Տեսուչների ռոճիկը, որ կանխատեսվում է 4000 ր., այսինքն իւրաքանչիւրին 1200 ր. ռոճիկ և 400 ր. կանցելեարիայի ծախք և այլն և բացի դրանից՝ 1000—1500 ր. էլ կարիքաւոր դպրոցներին օգնելու համար, որ ընդհամենը կանէ 5000—5500 ռուբլի, պէտք է հոգայ թեմական հոգևոր իշխանութիւնը յանձին հ. Զաւէնի, որը, ինչպէս ասաց, պէտք է միջնորդէ Վեհափառ Կաթողիկոսին, որպէսզի դպրոցական ֆոնդից մի որոշ գումար յատկացվի Ղարաբաղի թեմի դպրոցներին, որովհետև վերջիններս ուրիշ թեմերի ծխ. դպրոցների պէս չեն բարերարվում բարեգործական հաստատութիւնների կողմից. և բացի այդ՝ պէտք է միջնորդէ նոյնպէս, որ վանքապատկան կալուածները, ինչպէս օրինակ Գանձասարի վանքինը, Խոթայ վանքինը և Ամարասի վանքինը, դրվեն Ղարաբաղի հոգևոր իշխանութեան և որան կից կազմված ուսումնական յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ՝ կալուածքներից ստացված արդիւնքները թեմի դպրոցների համար գործածելու։

Մի հանգամանք, որ պարզեց հ. Զաւէնը, այն է, որ յիշեալ կալուածքները անխիղճ կերպով շահագործվում են մասնաւոր անհատների ձեռքով. այսպէս օրինակ Ամարասի վանքի կալուածքները, որ քանի հարիւր դեսեատին է կազմում և պետական տուրք 500 ռուբլուց աւելի է վճարվում, սակայն այնքան արդիւնք չէ լինում, որ պետական հարկը գոնէ լրացվի և պարտ չը մնայ։ Եւ դրա պատճառն այն է, որ մասնաւոր մարդիկ իրանց համար, անպատասխանատու կերպով, օգտվում են վանքի կալուածքներից, որովհետև տէր ու տիրական չը կայ։ Միայն վերջերս է այդ առիթով թեմական հոգևոր իշխանութիւնը բողոքել՝ ազատելու կալուածքները մասնաւոր մարդկանց իրաւունքներից և կրճատել պահանջվող պետական տուրքերը։

Ընդհանրապէս հ. Զաւէնը մեզ այն յոյսը ներշնչեց, որ առաջիկայ ուսումն. տարվանից թեմի դպրոցները ազատված են լինելու ներկայ քաոսային և խայտառակ վիճակից և դրվելու են խելացի և հաստատուն հիմքերի վրա։

Ցանկանալով կատարել աջողութիւն, մենք աւելորդ չէինք համարի մեր թեմում երեք շրջանային տեսուչներ ունենալու խնդրի նկատմամբ մի քանի խօսք ասել։

Զաւէն վ. երեք տեսուչ է հրաւիրում այն պատճառով, որ հնարաւորութիւն լինի Ղարաբաղի լայնածաւալ թեմի դպրոցներում շարունակ հսկողութիւն ունենալ, որպիսի բարդ գործը անզօր կը լինի կատարել մի տեսուչը, ինչպէս այդ ցոյց են տուել նախկին փորձերը։ Տեսուչների ռոճիկ և ծախք, ինչպէս ասացինք, կանխատեսվում է 4000 ր.։

Արդ՝ հարց է ծագում, թէ այդ ռոճիկով կը գտնվե՞ն արդեօք ձեռնհաս տեսուչներ, որոնք կարողանային կատարել տեսչի պատասխանատու գործը։

Մեր տեսուչները պէտք է լինեն մտաւոր լայն զարգացման տէր և վարչական ձիրքերով օժտված անձնաւորութիւններ, որոնք թէպէտ առաջնորդվելու են թեմ. ուսումն. յանձնաժողովի տուած ցուցմունքներով, բայց և այնպէս գործ ստեղծելու ևս ընդունակ պէտք է լինեն։

Ուստի ցանկալի է, որ այդպիսիներին հրաւիրելու ժամանակ ռոճիկի յաւելման խնդրում այնքան էլ կանգ չառնվի և փոխանակ 4000 ր. յատկացնելու՝ քիչ բարձրացվէր այդ գումարը։

Շուշի — Ա. Ասլանեան

ԳԷՈՐԳ ՔԱՀ. ՄԿՐՏՈՒՄԵԱՆ

(Մահվան 40-օրեակի առիթով)

Մի կեանք էլ պակասեց մեր միջից. մի կեանք, որ լի էր գործելու եռանդով։ Դադարեց մի սիրտ բաբախելուց, որ տածում էր սէր դէպի իր կարօտեալ հեռու գտնվող՝ Թիւրքի լծի տակ տանջվող եղբայրներն ու քոյրերը՝ նոյնքան հաւասար կերպով, ինչպէս դէպի իր հարազատները։

Մեռաւ Գէորգ ք. Մկրտումեանը։

Հեշտ է ասելը մեռաւ, բայց երբ լաւ մտածում է այդ մասին, մարդ չէ կարողանում հաշտվել այն մտքի հետ, որ նա այլ ևս չը կայ մեր մէջ, չէ շնչում այլ ևս, և դադարեց գործելուց մի այժմ, որ դեռ շատ բան ունէր անելու, դեռ շատ իղձեր ունէր ի կատար ածելու։ Նա մեռաւ զինուորի նման, անվեհեր կատարելով իր պարտքը, որ սիրայօժար կերպով յանձն էր առել նա ի կատար ածելու։

Գէորգ ք. Մկրտումեանը բուն Ղզլարեցի էր։ Նա լինելով քահանայի որդի՝ իր նախնական ուսումը առաւ Ղզլարի ծխական դպրոցում, որ այն ժամանակ կոչվում էր Թեմական։ Նա մանուկ հասակում շատ աշխոյժ և չարաճճի էր. շատերին նա ձանձրացրել էր իր չարութիւններով։

Ղզլարի դպրոցից նա անցնում է Թիֆլիս Ներսիսեան դպրոց, որտեղ աջող կերպով աւարտելուց յետոյ՝ գալիս է իր հայրենի Ղզլար քաղաքը և նուիրվում այնտեղի ծխ. դպրոցներում ուսուցչութեան։

Հանգուցեալը օրինակելի ուսուցիչ էր։ Նա նուիրված էր իր պաշտօնին եռանդուն կերպով։

Հօր մահից յետոյ, շատերի թախանձանքին զիջելով, մտնում է հոգևոր ասպարէզը՝ ձեռնադրվելով քահանայ իր հօր ծուխի վրա։

Այնուհետև նրան տեսնում ենք իբրև ուսուցիչ և ապա աւագ-ուսուցիչ ու քահանայ։ Բայց ոչ սոսկ մեռել թաղող և կնունք անող ու շիլափլաւ ուտող քահանայ, այլ գաղափարական քահանայ։

Նա խօսում էր և գործում էր։

Յիշում եմ նրա կրակոտ քարոզները։ Նա իր քարոզների նիւթ էր ընտրում առօրեայ կեանքի երևոյթները։

Նա չէր քաշվում մեր ազգի պակասութիւնները ասել հրապարակօրէն իրանց երեսներին։ Այդ պատճառով չը սիրեցին նրան մեր տուզերը. և տէր-Գէորգը նրանց աչքի փուշը դառաւ։

Բայց նրան յարգում էր հասարակ ժողովուրդը իր անաչառութեան համար և ժամանակի երիտասարդութիւնը, որի հոգին էր նա։

Մի գործ չը կար, որտեղ հանգուցեալը չը մասնակցէր բուռն կերպով։ Նա մասնակցում էր և սիրողների ներկայացումներին, մինչև անգամ քահանայ գոլով՝ կատարելով ռեժիսորի, սցենարիուսի և յուշարարի պաշտօնները։

Ինչպէս ասացինք, նա անխնայ կերպով խարազանում էր հարուստներին՝ նրանց երեսին տալով իրանց պակասութիւնները։ Նրան չէին սիրում բարձր՝ փողատէր դասին պատկանողները և ամեն կերպ աշխատում էին նրան վնասել։ Եւ հասան իրանց նպատակին։ Ժամանակի թեմական առաջնորդը հեռացնելով տէր-Գէորգին ծխ. դպրոցի աւագ-ուսուցչութեան պաշտօնից՝ թողեց սոսկ ուսուցչի պաշտօնը նրան։ Այդ բանից Մկրտումեանը արդար կերպով վիրաւորվելով՝ հեռացաւ Ղզլարից և գնաց Աստրախան քահանայական պաշտօնով։

Գէորգ ք. Մկրտումեանը պաշտօնավարեց Աստրախանում 20 տարի։ Նա այդ ժամանակամիջոցում աշխատում էր [illegible] ամեն մի գործում, որ կարող էր այս կամ այն կերպ հասարակական նշանակութիւն ունենալ՝ մանաւանդ հայկական գործերում։ Նա եռանդուն կերպով մասնակցում էր գաղութական ընկերութեան մէջ, որ բաւականին առաջ է տանում հայկական գաղութը Աստրախանի մէջ։

Այնտեղ էլ հանգուցեալը սիրելի էր շատ շատերին և Աստրախանը նրանից դժգոհելու տեղիք չը պիտի ունենար։

Հանգուցեալը վերջերս պէտք է տեղափոխվէր Մոսկվա քահանայական պաշտօնով, բայց մահը արգելք եղաւ ունենալ մեր մոսկվաբնակ հայրենակիցներին այնպիսի մի գործօն այժ, որպիսին ներկայացնում էր հանգուցեալը։

Հանգուցեալ Գ. ք. Մկրտումեանը անյայտ անձնաւորութիւն չէր նաև գրական ասպարէզում։ Նա 30 տարիներ շարունակ աշխատակցել է զանազան պարբերական թերթերի. վերջերս սակաւ-սակաւ էր երևում լրագրութեան մէջ, մանաւանդ «Մշակի» մէջ։ Նա ունի մի շարք պատմուածքներ. գրում էր և բաւականին աջող բանաստեղծութիւններ։ Անում էր և թարգմանութիւններ։ Նրա պատմուածքները լոյս տեսան «Զրկվածներ» անուան տակ։ Այլև ունէր առանձին գրքերով «Ղայթմազանց Միքէլը» (Ղզլարի կեանքից), թարգմանութիւններից՝ «Դրօշակ» և այլն։ Մի 2 տարի առաջ լոյս տեսաւ նրա «Ըմբոստ երգեր» Էմիլ կեղծ անուան տակ։ Ցանկալի էր նրա գրական աշխատութիւնները առանձին հրատարակված տեսնել։

Հանգուցեալը 52 տարեկան էր։

Գէորգ ք. Մկրտումեանը թէև մեռաւ, բայց նրա յիշատակը յաւերժ վառ կը մնայ նրան բազմաթիւ յարգողների և աշակերտների սրտում։

Թող գերեզմանիդ հողը թեթև լինի, ազնիւ և անվեհեր հասարակական գործիչ և սիրելի ուսուցիչ։ — Ս. Կար.

Ղզլար

ԳԷՈՐԳ ՔԱՀ. ՄԿՐՏՈՒՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Մահվան 40-օրեակի առիթով)

Բանաստեղծ ու բանասէր հ. Մկրտումեանին թէև վաղուց էի լրագրութիւնից ճանաչում իր կոկ ոտանաւորներից ու գողտրիկ պատկեր-վէպիկներից, սակայն անձամբ ծանօթացայ իրան՝ նրա մահվանից հազիւ երեք շաբաթ առաջ։

Անցեալ ապրիլի 19-ին, կիրակի, երբ ես Վանքի եկեղեցու բակում մի քանի ծանօթների հետ նայում էի եկեղեցուց դուրս եկող անձանց, դրանց թւում նկատեցի ուսուցիչ Յ. Սոլովեանին մի բարձրահասակ, գեղեցկադէմ, միջին հասակով, կարմիր կամիլավկայով հոգևորականի հետ։ Եւ երբ մենք հետաքրքրութեամբ նայում էինք, թէ ո՞վ պիտի լինէր այդ հոգևորականը, հէնց այդ ժամանակ նոյնիսկ այդ հոգևորականը հայեացքը ուղղելով դէպի մեր կողմը՝ ձեռքով նշան տուեց ինձ՝ իրան մօտենալու։ Մօտեցայ և Սոլովեանին բարևելուց յետոյ զարմացած հարցրի։

— Ո՞ւմ հետ պատիւ ունիմ ծանօթանալու. չեմ յիշում, թէև ձեր դէմքը ծանօթ է թւում ինձ։

— Պ. Զմշկեան, ինձ չէք ճանաչում։

— Դուք ինձ ծրտեղից էք ճանաչում։

— Վա՜հ, ձեզ ո՞վ չի ճանաչում։ Դուք մոռացե՞լ էք. մենք Պեատիգորսկումն ենք ծանօթացել։ Գէորգ ք. Մկրտումեան։

Այնուհետև, մեր խօսակցութիւնը դարձաւ օրվայ հարցերի շուրջը, Աստրախանի և իր ճանապարհորդութեան ու իր՝ ռազմաբեմ գնալու լիազօրութեան մասին։ Այդ ժամանակ Սոլովեանը դիմեց ինձ.

— Մակար, այս անձրևները էլի մինչև ե՞րբ են շարունակվելու. վերջ չը կա՞յ։

— Հազիւ թէ մինչև մայիսի վերջերը եղանակները կարգի ընկնեն—պատասխանեցի։

— Տէր հայր,—ասացի,—այն կողմերում դեռ սաստիկ ցրտեր կը լինեն. զգոյշ կացէք. չը մրսէք, և աշխատեցէք եփ տուած ջուր գործածել, որպէսզի չը վարակվէք։

— Է՜հ. ոչինչ, չեմ վախենում, ինչ կը լինի, կը լինի, երբ թէ ես էլ աշխարհական եմ ու պատերազմ եմ գնացել։

Թէև մեր ծանօթութիւնը շատ կարճատև էր, բայց այդ կարճ միջոցում ևս ինչպէս ինձ վրա, այնպէս էլ ուրիշներին նրա արտաքինը բարեհաճ տպաւորութիւն էր թողնում։

Այդ օրվանից յետոյ մի քանի անգամ պատահեցինք «Մշակի» խմբագրատանը և վերջին անգամ Քամոյեան եկեղեցում բժ. Բուզուղեանի հոգեհանգստին էր, երբ առիթ ունեցանք և նրա քաղցրալուր ու աջող ձայնը լսելու, երբ իբրև հայ հեղինակ-քահանայ՝ բժիշկ-հեղինակի հոգեհանգստին իր պարտքը համարեց ինքն առաջինը ըսկսելու «Անկիզելի Աստուած» տխուր մելոդիական հանգստեան շարականը։

Հանգիստ, ազատութեան տենչով վառված, մարտիկների բարեկամի շիրիմին, և յաւիտենական յիշատակ հասարակական գործիչ ու իսկական գաղափարական հայ քահանային։ — Մակ. Զմշկեան

Գ. ՔԱՀ. ՄԿՐՏՈՒՄԵԱՆ

(Մահվան 40-օրեակի առիթով)

Այժմ, երբ Հայաստանը ներկայացնում է տխուր տեսարանների մի թատերաբեմ, ուր ամեն այն օր տեղի ունեցող սոսկալի դէպքերը յիշեցնում են հայ ազգի անցեալ արիւնոտ անցքերի սրտաճմլիկ տեսարանները, երբ ազգը օգնութեան է կանչում իրան արժանաւոր զաւակներին, հէնց այդ պահին բնութիւնը իր սարսափներով ըսպառնում է խլել ազգի հազւագիւտ մարդկանց։

Ալեքսանդրօպոլում յանկարծամահ եղաւ Աստրախանի թեմի հայ քահանայութեան փառք և պսակ՝ Աստրախանի Գ. ք. Մկրտումեանը։

Իր սովալլուկ եղբայրների ու քոյրերի լացի առաջ անկարող եղաւ խուլ մնալ և առատաձեռն աստրախանցիների նուէրները հետն առած գնաց անձամբ տեսնելու կենդանի դիակներին և հայրական խնամքով բաժանելու այն։

Զգայուն սիրտը անկարող եղաւ տանել ու լսել կենդանի կմախքների ցաւերը, կրած տանջանքները ու թուլացաւ, անհուն կսկիծի տակ ճգելով յարգողների մի ամբողջ լէգէոն։

Վարդագոյն յոյսերի շէնքին, մեզանից հեռացաւ ամենքից սիրված ու յարգված բանաստեղծ-քահանայ, գրականութեան համեստ սպասաւոր, հասարակական անխոնջ մշակ Գ. ք. Մկրտումեանը։

Յանձին տէր-Գէորգի՝ հայ քահանայութիւնը կորցրեց իր լաւագոյն ներկայացուցիչներից մէկին, հայ աշակերտութիւնը՝ կենդանի ուսուցչին, հասարակական կեանքը՝ եռուն գործչին, ծխականները՝ քաջ հովւին, «Մշակի» խմբագրութիւնը՝ հինաւուրց աշխատակցին։

Սրտիս անհուն կսկիծով ողբում եմ արժանաւոր կարգակցիս անժամանակ մահը և ցաւակցութիւնս յայտնում վշտալի տիրուհուն զաւակներին, «Մշակի» խմբագրութեան և ծխականներին։

Ս. ք. Տէր-Յովհաննիսեան

Ստաւրօպօլ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

(Յունիսի 15-ին)

Նիստը բացվեց քաղաքագլուխ Ա. Ի. Խատիսեանի նախագահութեամբ ժամը $8\frac{1}{2}$-ին։

Ա. Բաբեան հարցապնդում արեց կրասժօկի (Շիրյէվեան) շէնքի կառուցումը դանդաղելու մասին։

Վարչութեան անդամ Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ բացատրեց, որ ուշանալու պատճառներից գլխաւորն այն է, որ անհրաժեշտ քարը նորերս է միայն ստացվում՝ ժամանակին վագոններ չը ստանալու շնորհիւ։ Նրա տուած բացատրութիւններից պարզվեց նոյնպէս, որ բանւոր ձեռքերի ու նիւթերի թանգանալու պատճառով կապալառուն պատրաստ է հրաժարվել գրաւականից անգամ, միայն թէ անկարող է պայմանաւորված գնով շարունակել կառուցումը։ Նրան խոստացված է բաւարարութիւն տալ շէնքը աւարտելուց յետոյ, և այժմ գործը շարունակվում է։

Յայտնի եղաւ մի այլ հանգամանք ևս այդ տան շուրջը, որ Շիրյէվի ժառանգները առիթ բռնելով այն, թէ քաղաքային ինքնավարութիւնը հանգուցեալի կտակն ի կատար է ածել ոչ լիովին, դատ են սկսել և ուզում են խլել այդ գոյքը։

Նախագահը, անցնելով օրակարգի խնդիրներին, կարևոր համարեց մի քանի խօսք ասել այն շարժման առիթով, որի նպատակն է ոտքի հանել արդիւնաբերութիւնը՝ զօրքը ռազմամթերքներով ու պարէններով ապահովելու համար։ Յայտնեց, որ նոյն նպատակով ամսիս 14-ին Ա. Ն. Միլեանի նախագահութեամբ կայացած բորսային կոմիտէտի անդամների ժողովը որոշել է յունիսի 28—29-ին հրաւիրել Թիֆլիսում կովկասեան բորսային կոմիտէտների, քաղաքների միութեան և առևտր-արդիւնաբերական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների համագումար՝ քննելու զինուոր-արդիւնաբերական կոմիտէտի կովկասեան ճիւղ բանալու խնդիրը։ Ներկայ օրերում զօրքին օգնելու մեծ պարտաւորութիւն կայ դրված քաղաքացիների վրա։ Առաջին հերթական խնդիրը այդ ուղղութեամբ, որին արդէն ձեռնամուխ է եղել ամբողջ Ռուսաստանը, գազերի դէմ պաշտպանող կապիչներ պատրաստելն է։ Մեզանում ևս սկսել են հոգ տանել այդ մասին. Բագուն իր վրա է վերցրել պատրաստելու 600 հազար հատ։ Այստեղ Թիֆլիսում քաղաքային հիւանդանոցներից զատ՝ պատրաստում են նոյնպէս Կարմիր Խաչի տեղական պահեստում և քաղաքային դումայի կոմիտէտում, բայց դրա պատրաստելը այնքան պարզ է ու դիւրին, որ կարող են տներումն անգամ պատրաստել։ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը և քաղաքների միութեան տեղական ճիւղը պատրաստում է 55 հազար այդպիսի կապիչներ։ Սակայն դա շատ աննշան է. կարիքը մի քանի տասնեակ միլիոնների է հասնում, որովհետև այդ կապիչներն իրանց ոյժը պահպանում են 3 ժ. միայն։ Նորերս ռուսակ. Կարմիր Խաչի կովկասեան լիազօր Ա. Գոլուբէվի նախագահութեամբ տեղի ունեցած ժողովում, քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանի ու պրոֆ. Միրտովոլցէվի մասնակցութեամբ, հետազօտվել են Միւլմանի ներկայացրած «հակագազ» ակնոցը։ Ժողովը գտել է միանգամայն նպատակայարմար, ուստի պատուիրել է 900,000 հատ, որոնք պատրաստվելու են արհեստաւորաց դպրոցում և կարժենայ զոյգը 20 կոպէկից ոչ աւելի։

Այնուհետև դումային հաղորդեց Մոսկվայի քաղաքագլուխ Չելնոկովից ստացված հեռագրի ու կովկասեան զօրաբանակին յանձնելու համար ուղարկված 100,000 ռուբլու նուէրի մասին։

Տուեց տեղեկութիւն հիւանդութիւնների ընթացքի վերաբերմամբ, որը միանգամայն բաւարար է այսօր։

Յայտնեց, որ ջրի ապարիկները գանձարանից ստանալու խնդիրն արդէն դրական լուծումն է ստացել վերջապէս։

Թոյլատրված է քաղաքին 150,000 ռուբլու կարճատև փոխառութիւն կնքելու։

Քննվեցին և մի քանի աննշան փոփոխութիւններով ընդունվեցին վարսաւիրների վերաբերեալ մշակված պարտադիր կանոնները, որոնք զօրութեան մէջ պիտի մտնեն առաջիկայ սեպտեմբերից։

Այդ կանոնադրութեան մէջ աւելացվեց, որ կահ-կարասիները պէտք է լինեն անպատճառ փայտից, սպիտակեղէնը իւրաքանչիւր յաճախորդի համար նորը, ամեն մի սափրիչ ունենայ իր խալաթը, որը պէտք է գնի ու լուանայ տայ տէրը։

Վարչութեան անդամ Մ. Ա. Զաքար զեկուցում տուեց հացի սակագինը աւելացնելու մասին, որի համար խնդրում են հացավաճառները, պատճառաբանելով որ վնասվում են։ Նկատի առնելով որ քաղաքի գնած ալիւրների փորձից հաստատվում է հացավաճառների տրտունջների արդարացիութիւնը, որ հացի տեսակը վերջերս բաւականին վատթարացել է, որ Ռոստովի հէնց իրա մէջ հացի սակագինը բարձր է, քան Թիֆլիսինը, տնտեսական յանձնաժողովը անհրաժեշտ է գտնում աւելացնել հացի գինը ֆունտը $\frac{1}{2}$ կոպէկով, թողնելով անփոփոխ 3-րդ տեսակը, որը գործ է ածում գլխաւորապէս ազգաբնակութեան չքաւոր մասը։

Դուման ընդունում է առաջարկը։

Վարչութեան անդամ Մ. Ն. Աթաբէկեան զեկուցեց առաջիկայ քառամեակին (1915—1919 թ. թ.) Թիֆլիսի քաղաքային դումային համար իրաւասուներ ընտրելու նպատակով քաղաքը 7 ընտրողական ժողովների բաժանելու մասին։ Պարզվում է, որ օրէնքով պահանջվում է մի ընտրողական ժողով, բայց թոյլատրվում է ընտրողական յարմարութիւնների տեսակէտից բաժանել մի քանի ժողովների։ Վարչութիւնը, հիմնվելով անցեալ 1911 թւի ընտրութիւնների վրա, առաջարկում է 7 ժողովների բաժանել։

Այդ առիթով առաջինը խօսք խնդրեց Պ. Գոտուա։ Նա, գտնելով որ վարչութեան այդ բաժանումը հակասում է Թիֆլիսի պատմական բաժանմունքներին, առաջարկում է բաժանել 12 կուրիաների, համաձայն ոստիկանական թաղամասերի, որի շնորհիւ աւելի շատ ընտրողներ կը մասնակցեն։

Ա. Բաբեան միանում է Գոտուայի առաջարկին։

Գ. Խատիսեան, ընդհակառակը, ապացուցանում է մի ժողովում ընտրելու անհրաժեշտութիւնը թէ քաղաքի ամբողջութեան շահերի ու ինքնավարութեան հեղինակութեան տեսակէտից, և թէ օրէնքի պահանջման հիման վրա, շեշտելով որ 7 կուրիաների բաժանումը կատարված է վարչական կարգով։

Իրաւասուներ Վէյէլովզորով, Գ. Դոլուխանեան և Ռ. Յովհաննիսեան

ղում կանչը և համր գաղթօղների անվերադարձ ուղին բռնեց, միացաւ նրանց խորտակվող շարաններին՝ դէպի ունայնութեան փոսերը, դէպի անէութեան գրկերը։ Նա մեռաւ... նա դրժեց ձև եղերին երկրաքեան ի մարմին մի» տուած իր ուխտը և սուրբերների աշխարհը սլացաւ... Իսկ խե՜ղճ ընկերս մնաց անտուն, անընկեր, նժիժ, աննեցուկ, մոլոր...։ Ինչպէս նետահար եղնիկ անտառների անյայտութեան մէջ իր ջահել-ջիւան եարին է կանչում, գիշեր-ցերեկ նրա ընկերութեանը կարօտում. բայց նա չը կայ։ Կորվեց կեանքի թելը։ Որպէս օչնչութեան մի աւազիկ՝ նա միացաւ, հաւասարվեց սև հողերի հետ։ Կծկըվեց, կուչ եկաւ գերեզմանաքարերի ծանրութեան տակ, ուր մտասցութեան մամուռն է պճնվում և դառնաշունչ մոդեղը փորսող գալարումով ունայնութիւն է շաչում։

Եւ դու, ով հողեղէն մարդ, երկրի ով գերագոյն էակ, այդ ինչպէս եղաւ։ Ի՞նչ թիւրիմացութիւն է այդ։

Դու, որ հարիւրաւոր մղոններ ջրասուզվում ես ովկիանոսներից գաղտնիքներ կորզելով. դու, որ հազարաւոր փարսախներ անահ խոյանում ես դէպի երկնից բարձունքը, հողմերի ոյժը ընկճելով. դու, որ յաղթ մտքիդ ոյժերով անեղ չափերով ընդլայնվում ես տիեզերքի լայնեզրութեան մէջ. դու, որ միշտ շարժուն, երազուն, մըտածուն, քննող, բողոքող, պայքարող, նըւաճող ես, այդ ինչ թիւրիմացութիւն է, որ բաւականանում ես մի քանի թիզ փոսի չնչին, նեղ, խաւար տարածութեամբ ու մի բուռն հող ծածկում է քեզ յաւիտեան։ Եւ «անշարժ եղիցիս»-ի խորհրդաւոր պատուէրը դու այնքան հնազանդութեամբ, հլու հպատակութեամբ, անթերի կատարում ես, մինչև որ անշունչ, անզօր փոշու հատիկ ես դառնում՝ հողմերին խաղալիք, կամ գերեզմանացի անմիտ, անպէտք փոսերը լցնելու...։

Ա՜խ, այդպէս քանի՜-քանի՜ կեանքեր է կլանել, լափել այդ դարերի անյագ վիշապը՝ գերեզմանոցը։

Ամեն գերեզմանաքարի տակ մի սիրտ է պայթել։ Ամեն խաչի տակ մի հոգի տրորվել։ Եւ որքա՜ն զգայուն, թրթռուն, զեղուն նեարդեր են տրորվել, որքան ջիղեր քայքայվել. անթի՜ւ, անվե՜րջ, անհաշի՜ւ... Եւ այդ բոլորին արձագանք՝ այդ սև սուգի հովտում միայն չարագուշակ բուերն են վայում, գիշակեր չղջիկները ճախրում և հինաւուրց վհուկ արիւնարբու սարդերը իրանց ոստայն ցանցերն են թանձր հիւսում։ Էլ անզօր է ալեկոծ և խնկաբոյր բուրվառը։ Կեանքի սափորը արդէն ճաքել է...

Մեռել է ուժե՞ղը, հանճարե՞ղը Մարդը...։

Ո՜ւֆ, ծանր է։ Այդքան վի՜շտ, այդքան ողբ ծանր է զգալ, տանել։ Սարսափում եմ։ Մտքերս մոլորվում են։ Զարտանոց ուրուականները գերեզմաններից լուռ յառնում են և մի հրեանց խելառ ծիծաղով սոսկումի կանչ են անում ինձ դէպի ստորին անդունդներ, դէպի մահվան ապարանքներ, դէպի՛ անշարժութիւն։

Ես կանչ եմ լսում։ Երկու զօրեղ կանչ։ Մէկը դէպի կեանք, միւսը՝ դէպի անէութի՜ւն...։

— Գալիս եմ, գալի՜ս...։ Դէհ, շուտ, հայր Անտոն, լաստդ բեր, լաստդ։ Տար ինձ դէպի կեանք։ Ես կեանք եմ ուզում։ Ժըպտուն, հզօ՜ր, արև կեանք։

Գէորգ ք. Մկրտումեան

[illegible]

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի գիւղացի անհետ կորած

[illegible]

Բ. Վարդանեան

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

[illegible]

◆ Քաղաքային 4-րդ համագումարի որոշման համաձայն ձեռնարկված է կօոպերացիաների դասընթացքների բացմանը. դասախօսներ հրաւիրված են պրիվատ-դոցենտ Տոտոմեանը և Վ. Ն. Բեյօուսովը։

◆ Մոսկվայի քաղաք. վարչութիւնը 1000 ռ. է ուղարկել քաղաքների միութեան Կովկասի լիազօրին՝ անխտիր ամեն ազգի փախստականների օգտին։ Լիազօրը այդ գումարից 250 ռ. յանձնել է Վրաց Բարեգ. Ընկ. Բաթումի փախստականների համար, 250 ռ. Կ. Հ. Բ. Ընկ.՝ Ալեքսանդրօպօլի գաւառի համար, և 250 ռ. Մահմեդական Բ. Ընկ. համար. մնում է 250 ռուբլի։

◆ Բորսային կոմիտէում այսօր նշանակված է կոմիտէի ժողովը կառավարչական հիմնարկութիւնների, տեխնիկական և գիւղատնտեսական ընկերութիւնների ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ՝ Թիֆլիսում կովկասեան գինեգործ-արդիւնաբերական կոմիտէ հիմնելու մասին խորհրդակցելու։

—

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Քութայիսի գիւղատնտեսական դպրոցի աշակերտները ուղարկված են նահանգի բոլոր գաւառները՝ զօրականների ընտանիքներին գիւղատնտեսական օգնութիւն հասցնելու։

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Ներքին գործերի նոր մինիստր իշխ. Ն. Բ. Շչերբատովը յունիսի 11-ին ընդունել է մայրաքաղաքի և գաւառական մամուլի ներկայացուցիչներին և ունեցել է երկար խօսակցութիւն, ծանօթացրել է իր անցեալ գործունէութեան հետ, պատմել է, որ վերջին 20 տարին նա գաւառում է ապրել և զեմստվօների մէջ է գործել. մամուլի ներկայացուցիչներին նա խոստացել է կարգաւորել ցենզուրայի և մամուլի յարաբերութիւնները և աւելացրել է. «Անցեալին մենք չենք դիմի. այդ եղել է մինչև ինձ, այդ չի լինի ինձանից յետոյ»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

◆ Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Թիֆլիսի Ընկ. վարչութիւնը գրավաճառ և հրատարակիչ Ս. Մերկվիլաձէին ենթարկում է դրէական դատի։ Մերկվիլաձէն անկանոն կերպով հրատարակել է և իր օգտին վաճառել հանգուցեալ Խրամէլաշվիլիի մի քանի դասագրքերը, որոնք կտակով նուիրված են յիշեալ Ընկերութեանը։

◆ Պետական երկրորդ դումայի նախկին անդամ Ծ. Լոմթաթիձէն, «Թան. Ազ.»-ի լրագրի ասելով, ներկայիս հիւանդ է և գտնվում է Աստրախանում։ Կովկաս վերադառնալու մասին նրա ներկայացրած խնդիրը դեռ չէ լուծված։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Մոսկվայում կայացած զէմստվային միութեան համաժողովը իր ազդեցութիւնը ունեց. նրա որոշումներին արձագանք են տալիս բոլոր թերթերը՝ առանց կուսակցութեան խտրութեան. այսպէս, օրինակ, «Рѣчь»-ը գրում է.

Խոր տպաւորութիւն է թողնում համաժողովը և ամրապնդում է գալիք օրվայ ունեցած մեր հաւատը։ Թող պատերազմական բաղդը ժպտայ թշնամուն։ Այդ ժամանակաւոր աջողութիւնը ոչ թէ չէ շփոթեցնում զէմստվօյի և քաղաքների ներկայացուցիչներին, այլ, ընդհակառակը, գրգռում է նոր եռանդով և ստիպում է աւելի վճռականօրէն ասել, որ այս պատերազմը վերջանալու է ոչ այլ կերպ, այլ միայն թշնամու կատարեալ պարտութեամբ։ Զէմստվօյի և քաղաքների ներկայացուցիչները, ի հարկէ, հասկանում են, որ այդ այնքան էլ դիւրին գործ չէ և պահանջում է երկրի բոլոր ույժերի լարումն։ Նրանք վկայում են, որ ազգաբնակութիւնը պատրաստ է ամեն մի զոհաբերութեան, և որ անհրաժեշտ է պահպանել ու ամրացնել այն տրամադրութիւնը, որ ապահովում է մեր յաղթութիւնը և Ռուսաստանին դարձնում է անընկճելի։ Եւ դատարկ բառեր չեն ժողովի ասածները։ Նրանք ներկայացրել են գործունէութեան մի ամբողջ ծրագիր, որ տալու է նշանակալից արդիւնքներ։

«День» թերթը նոյն խանդավառութեամբ ողջունում է համագումարի գործը, ընդգծում է իշխ. Լվովի ճառի մէջ այն իմաստը, թէ թշնամին լարել է իր բոլոր ույժերը և իր վերջին ճիգն է թափում, մինչդեռ Ռուսաստանը դեռ իր ույժերի համադրմանը (мобилизация) չէ ձեռնարկել։

*

Մեր զօրքի Լվովը թշնամուն յանձնելը «Рѣчь»-ը ռազմական տեսակէտից համարում է ոչ այնքան նշանակալից և նրա կորուստը հաւասարեցնում է լոկ մարդաշատ կենտրոնի կորուստի, և ապա աւելացնում է.

Կան բաւականաչափ լուրջ տուեալներ հաւատալու, որ շուտով մեր զօրքը կը մտնենայ այն շրջագծին, որից նա նոր թափով և նոր եռանդով կը յարձակվի թշնամու վրա և ցոյց կը տայ, որ նրա յաղթական ցնծութիւնը եղել է վաղաժամ. դրա համար կը յուսահատվենք... այլ զօրքի հետ միատեղ աշխատենք արագացնել լուծումը, մօտեցնել երբէք չը տեսնված ներկայ արիւնահեղ պատերազմի յաղթական վախճանը։

Եւ ապա թերթը նկատում է, որ զօրքը կազմված է ժողովրդի արիւն-ոսկորից, և որպէսզի նա առոյգ լինի, որպէսզի կարողանայ իր ույժերի վերին լարումը ցոյց տալ, անհրաժեշտ է, որպէսզի զօրքին իր հիւթով կերակրող ժողովուրդն էլ լինի առոյգ և աշխոյժ. «այդ ժամանակ յաղթութիւնը ապահովված է»։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ԿՈՂՄԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳԻՐ.

Հ Ա Շ Ի Ւ

այն գումարների, որոնք մտել են Հին-Նախիջևանի և Շարուր-Դարալագեազի «Եղբայրական Կոմիտէն», սկսած 1914 թ. դեկտեմբերի 23-ից մինչև 1915 թ. մայիսի 9-ը։

ա) Թաւրիզում ստացված

1. Թաւրիզի հայոց բիւրօյից	3,900 ռ. —

բ.) Ջուղայում եւ Հին-Նախիջևանում ստացված

2. Թիֆլիսի Հայոց Կենտրոնական Կոմիտէից	3,000 ռ. —
3. Կոմսուհի Ե. Ա. Վօրոնցօվա-Դաշկօվայից պ. Պապաջանեանի միջոցով	5,000 » —
4. Համառուսական Земскій Союзъ-ից պ. Պապաջանեանի միջոցով	7,500 » —
5. Գրիգորիյ արեղայի ձեռքով մի վագոն ալիւրի վաճառքից	1,400 » —
6. Ջուղայի հայ օֆիցէրներից	110 » 10 կ.
7. Բագուի Հայոց Կոմիտէից	6,752 » 95 »
8. Տիկ. Իսկուհի Յակոբեանից	1,500 » —
9. Երևանի Հայոց Բարեգ. Ընկ.-ից	500 » —
10. Կովկ. Գլխ. Կոմիտէից և Երևանի Նահ. Կոմիտէից	30,000 » —
11. Ղզվինի հայոց հաս.	300 » —
12. Թիֆլիսի Պարսկահայ Կոմիտէից—ուս. Ա. Յարութիւնեանի միջոցով	1,000 » —
13. Բագուի Հայոց Կոմիտ. մի վագ. ալիւրի վաճառքից	2,620 » .
14. Նախիջևանի հայ հասարակութիւնից	438 » 80 »
15. Սիսիանի հայոց գիւղերից	669 » 73 »
16. Անյայտ Տիկնօջից պ. Մ. Ջանփօլադեանի միջոցով	100 » —
17. Էջմիածնի Գլխ. Կարգադիր Կոմիտէից	20,000 » —
18. 59 մէշօկների վաճառքից	20 » 65 »
Գումար	84,812 ռ. 23 կ.

Այս գումարից ծախսված է յունվարի 5 ամսի և 8 օրվայ, այսինքն 1914-ի դեկտեմբերի 23-ից մինչև 1915-ի յունիսի մէկը, ապահովեցնելով 7500 հոգի և աւարառ., 79,382 ռ. 5 կ. երկու գաւառներում և Մակուում։ Հանելով եղբ մուտքից՝ կը մնայ գանձարանում 5430 ռ. 18 կ.

Կոմիտէն չունենալով գաղթականներին ապահովեցնելու համար մայիս ամսվայ ընթացքում առձեռն դրամ, փոխարինաբար ծախսեց յատուկ գումարներից 3206 ռուբլի, որը գանձարանի փողի հետ միասին կազմում է յատուկ գումար ծախսելու գաղթականների վրա, երբ նրանք կը վերադառնան հայրենիք. հետևապէս կոմիտէն յատուկ գումարների ֆոնդին պարտական է 3200 ռ. 18 կոպ., որը պէտք է ծածկել մինչև յունիսի 1-ը։

Բացի դրամից ստացված է Նախիջևանի հայ գիւղերից 2000 պուդ հաց, Սիսիանի հայ գիւղերից 100 պուդ ալիւր, Երևանի Նահ. կոմիտէից և Թիֆլիսի քաղաք. վարկային ընկերութիւնից մի-մի վագոն ալիւր. շորեր ստացված են Земск. Союзъ-ից, Թիֆ. հայ կանանց կոմիտէից, Թիֆ. և Բագուի հայոց կոմիտէներից, Երև. Նահ. կոմիտէից. վերջինից ստացված է և մի վագոն սուխարի։

Հաշիւները փաստագրերով ուղարկված են նուիրատուներին, իսկ պատճէնները պահվում են կոմիտէի գործերում։

Խորին շնորհակալութիւն ենք յայտնում բոլոր նուիրատուներին, մասնաւորապէս կոմսուհի Վօրոնցօվա-Դաշկօվային, համառուս. Земск. Союзъ-ին, Կովկ. գլխ. կոմիտէին, Էջմիածնի գլխ. կարգ. կոմիտէին, Բագուի հայոց կոմիտէին և կուլտուրական միութեանը, Կարմիր Խաչին՝ ի դէմս Դամասկին արեղայի և հիւպատոս Բելեւսկիի։

Նախագահ կոմիտէի՝ Ներսէս եպիսկոպոս Մելիք-Թանգեան

Անդամ-քարտուղար՝ Մ. Մելքիսեդեկեան

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	10 ժ. 23 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	6 ժ. 53 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գոլովին, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի։ օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

Ս Ր Ա Ի Օ Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային եւ երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ՊԱՒՂՈՍԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդին (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—100

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ղզըլ-Արվատի ծխ. դպ. համար (չորս բաժ.) հարկաւոր է փորձված

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ

Ե Ի

ՈՒՍՈՒՑԻՉ,

ամուսիններ կամ քոյր և եղբայր։ Ռոճիկ երկուսին մինչև 900 ռ., բնակարան, վառելիք և ծառայ։

Դիմել Թիֆլիս՝ «Գ Ի Ր» գրախանութ, Вельяминовская, Ան. Սատամբօլցեանին։

(ու.) 407. 2—1

Յատուկ պատրաստում I և II կարգի

Կամաւոր զինուորների

համար՝ մտնելու ՊՐԱՊՕՐՇՉԻԿԱՑԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԸ։ Կարելի է երաշխաւորել և աջող ընթացքի համար։ Նոյն տեղը պատրաստում են նաև բոլոր միջնակարգ դպրոցները մտնելու համար։ Կարելի է ընդունել և լրիւ պանսիոնով։ Հասցէն՝ Серебрян. ул., 2-й Серебр. туп. Հարցնել ուսանողին։

401. 5—4

„Մշակի“ խմբագրատանը վաճառվում են

ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ.

1) Հասարակութեան նեցուկները, Հ. Իբսէնի, թարգ. Լ. Բարայեանի 50 կ.

2) Նոր կեանքի շեմքում, դրամ.-էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Ք-ի 40 կ.

3) Նշանվածներ, պիէս 3 գործ., Ալ. Արէլեանի . . . . 60 կ.

4) Ուսանողներ, 3 գործ., Գ. Բաշինջաղեանի . . . . 50 կ.

5) Կայէնի ճանկերում, դրամա 5 գործ. Ալ. Առաքելեանի . . . 50 կ.

6) Մազդա, դրամա, 5 գործ. Լեւոն Մանուէլեանի . . . . 40 կ.

Նրանք, որոնք այս գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փոքր կանխիկ վճարելով, կը ստանան 25% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին կը լինի միմիայն 15%։

Հասցէն՝ Ред. газ. „Мшакъ“, Тифлисъ.

(3) 0—10

«ՄՇԱԿԻ» ՏՊԱՐԱՆՈՒՄ ՏՊԱԳՐՎԵՑ Է

Ա. ՔԱՂՆԹԱՐԻ կատակ

ՍԱՄՍՈՆԻ ՔԱՐՏԷՇԸ

Գինը 5 կոպէկ։ Ծախողներին զեղչ։

Ծախվում են

1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ» նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և բէյէպտոներով։ Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար։ Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրոնիկական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, բէյէպտներով։ Գինը 50 կոպ.։

2) «ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌՋԵՒ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ, թունաւորութիւններ և նրանց շտապ օգնելը։ Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ։ Ձատ պարզ ու հասկանալի լեզուով։ Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն ժամ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին։ Գինը 30 կոպ.։

3) «ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ» ամենալաւ և ծիծաղաշարժ անէկդօտների ու սրախօսութիւնների ժողովածու։ Ծիծաղաշարժ տկճորի պատկերը գրքի երեսին։ Գինը 20 կ.։

Այս երեք գիրքը միասին պահանջողներին

ՁՐԻ ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ

երեք հետևեալ գրքերը. 1) «Կնիկարմատի շալվարը» ծիծաղաշարժ վօդևիլ չափահասների համար (գինն է 20 կ.), 2) «Րաֆֆի» պատկերով (գ. 10 կ.), 3) «Միանոյն գաղաղում», պատմուածք հայ-թիւրքական կռիւներից, զինուորների նկարներով, գինն է 7.։

Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախս 20 կոպ. առաջուց ուղարկել անպայման պէրէվօդով։ (Մարկաներ չը գնել նամակներում, հակառակ դէպքում պատասխանատու չեմ ոչ մի կերպ)։ Հասցէս՝ Тифлисъ. Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.

(հ.կ.) 311. 100—10

Շուտով լոյս կը տեսնի

„ԱՐՇԱԼՈՅՍ“

գրական, գեղարուեստական և քննադատական ժողովածու։ Հրատարակվելու է միայն պատանի երիտասարդների աշխատակցութեամբ։ Նիւթեր կարելի է ուղարկել հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Сурпъ-Карапетскій подъемъ, № 9, ЕРВАНДУ САГОЯНУ.

408. 2—1

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

Վաճառվում են հետեւեալ հրատարակութիւններից

1)	ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, Վրժնի, I և II հատորներ	1 ռ.	50 կ.
2)	ՄԻ ԱՄԻՍ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ, Հ. Առաքելեանի		40 կ.
3)	ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Լէօի, հատոր I, երկրորդ տպ. . .	1 ռ.	20 կ.
4)	ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ, Արշ. Մխիթարեանի		40 կ.
5)	ԱՐԲԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ		15 կ.
6)	ՋԵՌՆԱՐԿ տրամաբանութեան, հոգեբանութեան, բանահիւսութեան, Հ. Առաքելեանի		50 կ.
7)	ԿԵՐՈՆՆԵՐ, բանաստեղծ. հաւաքածու, Վ. Մալէզեանի . . .	1 ռ.	
8)	ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ողբացեալ Արփիար Արփիարեանի		40 կ.
9)	ՄԻ ՀՆՁԻՒՆԻՆ ՄԻ ԳԻՐ (վեպագրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի .		40 կ.
10)	ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, Մուշեղ եպիսկոպոսի		35 կ.
11)	ԾՈՐՏԵՐԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ, նկարներով . .		15 կ.
12)	ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ, թարգմ Մ.-ի		15 կ.
13)	ՄԻԼՏՕՆԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գրական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի		30 կ.
14)	ԳԱԼԻԼԷՅԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գիտական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի		25 կ.
15)	ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՐԱՀԱՆԳ ՀԱՆՐԱՊԱՐՏՈՒՑ, Մաղ. եպ. Բարխուդարեանի		80 կ.
16)	ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ.	1 ռ.	50 կ.
17)	ԽԱՂԱՂԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔ. Արթիւր Միւլէրի, թարգմ. Իս. Յարութիւնեանի.		40 կ.
18)	ՓԱՐԱՒՈՆՆ ՈՒ ՀԱՆՃԱՐԸ, Ալ. Եզեկեանի.		15 կ.
19)	ОТВѢТЪ АРХІЕПИСКОПА МЕЛХИСЕТЕКА МУРАДЬЯНА НА ПОСЛАНІЕ РИМСКАГО ПАПЫ ЛЬВА XIII.		20 կ.
20)	ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՕԶԸ, ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, բժ. Արտ. Շխեանի		20 կ.
21)	ТУБЕРКУЛОЗЪ, ЧАХОТКА и ОБЩЕСТВО, բժ. Արտ. Շխեանի . .		25 կ.
22)	ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊՐՕԲԼԷՄԸ, Բ. Իշխանեանի .		20 կ.
23)	ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐԸ ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ, Գ. Տէր-Ռուբինեանցի .		10 կ.
24)	ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԿՈՒ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Գ. Զթենցի		3 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից՝ փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղչ կը լինի միայն 25%։ (6) 0—4

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱԵԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լատինականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՑՍ-ԿՈՒՐԱՆՏՆԵՐՈՎ։

Տելեֆոն № 67.

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный